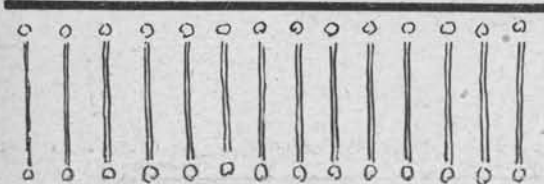


Zerjavovi obrtniški kandidati

za volitve v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo, ali SDS se ne vtika v volitve in jih prepušča obrtnim strokovnim organizacijam.



Stanko Vurnik:

SLOVENSKA KMEČKA HIŠA.

Često se je žulo, da Slovenci v narodopisnem, zlasti pa v ljudsko-kulturnem ali -umetnostnem oziru nismo izobrazili nobenega izrazitega samo-svojeja tipa, marveč da smo tako v kmečki arhitekturi, kakor plastiki, slikarstvu, nošah, glasbi itd. ustvarili le nekakšno mešanico nemškoalpskega, romanskega ali balkanskega vplivanja. To pa ni res in je uprav tako krivično, kakor če bi rekli, da se Slovenci po nam lastni miselnosti sploh ne ločimo od Italijanov ali Nemcev, da imamo isto tradicijo ali da živimo v istih klimatičnih razmerah itd. kakor oni, da smo z eno besedo ista individualnost.

Res, da Slovenci nimamo enotnega »narodnega« tipa, nedvomno res je tudi, da smo zemljepisno stisnjeni med ozemlja treh velikih in starih kultur, ki vplivajo čez meje na nas, da moremo govoriti i o nemški, italijanski i vzhodnjaški vplivni sferi v Sloveniji. Toda celokupnosti tega, kar je Slovenec ustvaril na polju folklorne kulture, ne razvojno ne idejno ne formalno ne moremo istovetiti s tem, kar so ustvarili obdajajoči nas narodi in ne samo v razlikah nego tudi naravnost v drugačni bistvenosti idejnega in formalnega pojmovanja tiči v slovenski ljudski umetnini nekaj, kar drugi narodi nimajo, kar je specifično slovensko. In če smo vse sestavne elemente naše noše, ornamentalnega okrasja, narodne pesmi, vse gradbene elemente sprejeli od kulturnejših sosedov, smo te elemente vendar samostojno uporabili, smo svojo umetnostno nalogo vendarle dosti individualno pojmovali.

Med najbolj značilnimi etnografskimi elementi je za vsak narod kmečka hiša. Pri nas je dolgo veljala za »slovensko narodno hišo« ona iz severozapadne Slovenije (Koroška od Zilje, Gorenjska proti vzhodu do Radovljice). V tem pasu se mešajo povsem neredno gorske vasi, ki so le skupina posameznih gospodarstev, brez zveze med seboj, s tipom ozke obcestne, že organizirane vasi; večina hiš pa vsebuje pod isto streho stanovanje in gospodarska poslopja v formi tako zvanih enot-



Uspehi Ninčičeve zunanje politike

ali tropa nepovabljenih gostov, ki se mastijo okrog jugoslovanske mize na račun našega obubožanega ljudstva.

nih dvorov. Kakor struktura vasi in forma dvora je v tem pasu povsem nemško-alpski vplivana tudi stavba sama. Tip kaže spodaj zidano, ali pa povsem leseno hišo z visečim »gankom« pod streho in odprtim čelnim pažem, s krito kletjo in s kritim dohodom v podstrežje. Glavni prostor je »hiša« s prideljeno »kamro«, v hišo se pride iz veže, ki je predeljena od kuhinje s »šipovcem«. Na drugi strani veže je eventualno še hramba, potem se vrste v isti vrsti in pod isto streho še hlev, pod itd. Ta tip enotne hiše, ki mu od zunaj ne pre računski organizacije v posamezne individualne prostorne člene, je od vseh slovenskih najbolj podoben onemu bavarsko-frankovskemu, ki vlada nemejeno v vseh nemških Alpah od Koroške preko Tirolske do Švice, in videli bomo, da imamo zelo malo vzroka, imenovati ta tip »slovenski narodni tip hiše«.

Etnografska meja med zapadno in vzhodno Evropo se zdi, da teče od severa proti jugu baš čez našo vzhodno Dolenjsko, ki je z Belokrajino vred ustvarila povsem drugačen tip hiše. Na skrajni meji med slovensko Belokrajino in Hrvaško srečamo že za vzhodno Evropo značilni tip, ki se bistveno razlikuje od zapadnega. Ta tip je stilno objektivnejši pa tudi abstraktnejši od prejšnjega. Vasi so organizirane obcestne skupine gospodarskih dvorov, ki se grupirajo v pravih četverkotih v hišo, hlev, svinjak itd. okrog pravilno četverkotnega, ograjenega dvorišča, kar kaže na razloženje prostorov v individualna namenska poslopja. Ta lastnost je vzhodnjaška in doseže v Srbiji in Bolgariji neke vrste višek v absolutnem razkroju individualnih prostorov, tako da zglada srbska »hiša« podobna ograjeni vasi. Te vrste hiš so pri nas prečesto prislonjene na pobočje, imajo spodaj hlev in klet, zgoraj pa navadno leseno »hišo«, ki je simetrično razdeljena v vežo in »dolenjo« in »gorenjo hišo«. Dohod v stanovanje je dan z zunanjim podprtim hodnikom. Konstrukcija hiše je bistveno druga kakor na Gorenjskem. Dočim je zapadna slovenska hiša zgrajena iz ujednih vodoravnih hlodov, ima belokranjska povsem tektonski značaj: na »podvalu« stoje »stopice«, na njih »greda« kakor pri antičnem templu, ti tektonski členi morajo biti od zunaj vidni in se tudi drugače barvajo, če je hiša pobeljena. Podprti »gank« dobi čisto peripteralen značaj kakor v vzhodni Evropi, Galiciji, Rusiji, Romuniji, Vzhodni Hrvaški itd. in kaže v tem ono za vzhodno Evropo tako značilno formo, ki ima še toliko podobnosti z objektivno, abstraktno antično. Prav tiste objektivne, tektonske, abstraktno-geometrične elemente srečamo tudi v belokranjski ornamentiki, glasbi, noši itd., nasprotno pa je gorenjska ornamentika konkretno realistična in subjektivna.

Dolenjski in vzhodnojužnoštajerski tip sta nekaj kompromis teh dveh doslej omenjenih tipov, ta na videz kompromisni tip bi mogel veljati za specifično slovenski, ker ga nimajo niti Italijani,

niti Nemci, niti Balkan. Gre za vas ozkega obcestnega tipa in za večalimanj pravilne, centralne dvore, za večalimanj simetričen frankovski tlorčrt za glavni prostor »gorenjec« ali »prvec« hiše, za zidano klet kot podlago spodaj in za leseno hišo kot tektonski konstruiran in nošen del zgoraj ter z objektivno razvidno komunikacijo (podprti »gank« zunaj) in prostorno organizacijo. Prekmurska hiša se bistveno ne loči od belokranjske, le da predstavlja nižinski prtilični tip in da po slovaškem ali madžarskem vzorcu tvori sestaven del ograjenega podkvastega dvora.

Tretji tip slovenske hiše je kraško-vipavsko-primorski tip. Stoji posamič (Kras) ali v organizirani široki obcestni vasi, gradbeni material skoraj izključno obsekano kamenje, streha namesto gorenjske ali belokranjske slamnate ali škodlaste iz korcev, plitva in ne sedlasta streha kakor tam, tloris kaže kuhinjo kot glavni prostor z nizkim, odprtim ognjiščem, in spalnico kot stranski prostor, pred hišo navadno z latnikom krito dvorišče, gospodarska poslopja se vrste v pravih kotih okrog dvorišča. Česte so nadstropne hiše, ki imajo spodaj hlev ali klet, zgoraj stanovanje, dohodno od zunaj po stopnicah in »balandurju«. Taka hiša je v ozki zvezi z romanskim kaminskim tipom; tik ob italijanski meji je ta tip še izrazitejši v stavbah, iz katerih je kaminski prostor s poudarkom izstopil tudi v tlorčtu. Tak tip kaminske, italijanske vplivane hiše se nahaja v Sloveniji v romanističnem etnografskem pasu in se začinja javljati na jugu že okrog Logatca, v Tolminu in gornji soški dolini pa tvori z alpskonemškimi zanimiv kompromis kaminske hiše z visečimi hodniki.

V glavnem naj bodo s tem v najširših obrisih podani bistveni tipi slovenske hiše. Pomena vredna je še bizeljska, pestro poslikana hiša, ali kočevarski hišni otok z izrazitim bavarskim značajem, ter južnokoroška varianta zapadnega tipa, ki že kaže prve znake vzhodnjaškega tipa, dalje one dimnice na Pohorju, katerih bistvo je v tem, da se še na srednjeveški način v glavnem prostoru kuri in iz sobe kuha v peč. Ta tip je najstarejši ohranjeni tip kmečke hiše v Sloveniji.

„Slovenec“

edini slovenski dnevnik z
ilustrirano prilogo stane
mesečno samo Din 20.—

Najcenejši slov. dnevnik!